

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

Ю. Р. Тютюнник²

На початку ХХІ століття світове господарство все більше перетворюється в єдине ціле, в якому постійно формуються і протікають різнопланові процеси.

Глобалізація є однією з основних характеристик сучасного розвитку світу. На сьогодні вона охоплює майже всі сфери життєдіяльності людини, та її вплив стає дедалі відчутнішим. За цим поняттям переходиться велика кількість явищ та процесів, що одночасно протікають, а також проблем, які стосуються всього людства і які прийнято називати глобальними проблемами сучасності. Семантично це поняття пов'язане з англійським словом «Globe» (земна куля), яке не залишає шансів на існування іншим термінам іншого семантичного коріння типу «мировізація» (рос.) або «мондіалізація» (фр.).

Термін «глобалізація» уперше введено в науковий обіг Т.Левітом у 1983 році. Він визначив «глобалізацію» як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються транснаціональними корпораціями. Ширшого значення новому терміну надала Гарвардська школа бізнесу. У 1990 році консультант цієї школи К.Омі опублікував книгу «Світ без кордонів», у якій сформував позицію школи щодо цієї проблеми. Вважаючи, що світова економіка визначається взаємозалежністю трьох центрів (ЄС, США, Японія), він стверджував, що економічний суверенітет окремих держав став безглуздим, а на сцену світової економіки виходять «глобальні фірми».

Українські вчені Д.Г. Білорус, А.М. Поручник та Д.Г. Лук'яненко сформували структуру глобалізаційного процесу, з наступним визначенням глобалізації як об'єктивного соціального процесу, змістом якого є дедалі більший взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодія людини й довкілля. В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці й капіталу.

До головних ознак глобалізації можна також віднести:

- взаємозалежність національних економік та їх взаємопроникнення;
- інтернаціоналізацію світової економіки під впливом поглиблення міжнародного поділу праці;
- послаблення можливостей національних держав щодо формування незалежної економічної політики;
- становлення єдиної системи зв'язків і нової конфігурації світової економіки [2].

На сцену світового економічного життя висуваються нові дійові особи, які нині є головними суб'єктами світогосподарських процесів. Такими суб'єктами є: міжнародні організації (МВФ, Світовий банк, МОП, СОТ); країни «великої сімки»; багатонаціональні корпорації; великі міста.

За останні роки перелік найглобалізованіших держав світу практично не зазнав змін. Найбільш глобалізованою країною стала Ірландія. На другому місці – Сінгапур, на третьому – Швейцарія. Ці держави ніколи не випадали з першої п'ятірки, а Ірландія є найглобалізованішою країною уже третій рік поспіль.

Крім них, серед двадцяти найглобалізованіших країн: Нідерланди, Фінляндія, Канада, США, Нова Зеландія, Британія, Австралія, Чехія, Франція, Португалія, Норвегія, Німеччина, Словенія і Малайзія. Останні десять рядків рейтингу посіли Іран, Індія, Єгипет, Індонезія, Венесуела, Китай, Бангладеш, Туреччина, Кенія і Бразилія.

² студ. гр. МЕ-12 Кіровоградський національний технічний університет

Науковий керівник: В.В. Сибірцев, доц., канд. екон. наук. Кіровоградський національний технічний університет

Україна посідає 43-тє місце та є останньою з усіх країн Центральної та Східної Європи у цьому рейтингу. Це пояснюється насамперед уповільненням реформ у ключових секторах та політичною нестабільністю [1].

Однозначно оцінити вплив глобалізації на світові процеси не можна. Існують як її переваги так і недоліки.

Переваги глобалізації чітко сформульовані Р.П. Колосовою, яка визначила, що глобалізація дозволяє:

- поглиблювати міжнародний розподіл праці;
- ефективніше розподіляти кошти і в кінцевому підсумку сприяти підвищенню якості трудового життя, розширенню життєвих перспектив населення (при нижчих для нього затратах);
- здійснювати економію на масштабах виробництва, що потенціально може сприяти зниженню цін, а значить, стійкому економічному зростанню, підвищенню рівнів зайнятості й життя;
- підвищити рівень продуктивності праці в результаті раціоналізації виробництва на глобальному рівні й поширювати передову технологію, а також посилити конкурентний тиск на користь безперервного введення інновацій у світовому масштабі.

Крім того, глобалізація може сприяти вільному і широкому розповсюдженню капіталів, зростанню зарубіжних інвестицій, розширенню можливостей для розвитку інфраструктури, полегшенню контактів між людьми різних країн.

Однак глобалізація несе з собою не тільки переваги, а й недоліки, негативні наслідки і потенційні проблеми, які супроводжується:

- взаємозалежністю фінансових ринків;
- зростанням спекулятивних валютних потоків між державами і вторинних фінансових ринків;
- станом платіжної і торгівельної розбалансованості, що у сукупності значно обмежують можливість формулювання незалежної макроекономічної політики на національних рівнях.

Негативний вплив глобалізації проявляється і в поглибленні існуючої нерівності у сфері продуктивності праці, доходів, матеріального добробуту, перешкоджає зростанню можливостей у соціально-трудовах відносинах, спричинених вивільненням трудових ресурсів [2].

Вплив глобалізації на соціально-трудова відносини і зайнятість населення України відбувається за такими основними напрямками: зміна структури зайнятості, дисбаланс між структурою робочої сили та робочих місць, перенесення виробництв до країн із дешевою робочою силою, підвищення мобільності робочої сили, розвиток нетрадиційних форм зайнятості, відтік висококваліфікованої робочої сили, підвищення впливу транснаціональних корпорацій на ринок праці, посилення впливу Міжнародної організації праці на розвиток глобального ринку праці. Інтенсифікація процесів глобалізації має негативний вплив на соціально-трудова сферу у вигляді намагання роботодавців знижувати заробітну плату і скорочувати витрати на покращення умов праці з метою підвищення конкурентоспроможності продукції. Це не може не відбитися негативно на зайнятості. Зниження середнього рівня оплати праці, особливо некваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили є серйозною проблемою, оскільки відбувається «відтік мозків». Відтік якісного людського капіталу спричиняє величезні збитки для держави, і зменшує перспективи швидкого розвитку. Тобто інтелектуальний потенціал країни починає працювати на інші держави

Не оминув вплив глобалізації і демографічні процеси, що передусім спостерігається у перерозподілі робочої сили між окремими країнами і континентами та спричиняє постійне зростання міграційних потоків з менш розвинених регіонів світу в більш розвинені. Для країн з перехідною економікою, зокрема України, ця проблема є дуже актуальною, адже значна частина активних трудових ресурсів країни вимушена щорічно виїжджати для роботи

закордоном, що посилює демографічну кризу та знижує ефективність функціонування ринку праці України [4].

Позитивними результатами трудової міграції для ринку праці України можна вважати послаблення тиску на внутрішній ринок праці, збільшення масштабів валютних надходжень в Україну від співвітчизників, що працюють за кордоном; опанування за кордоном нових технологій, передових методів організації праці, що сприяє запровадженню їх в Україні; набуття навичок, потрібних для майбутньої продуктивної діяльності на батьківщині; залучення закордонних спеціалістів для виконання унікальних і складних видів робіт у разі відсутності потрібних спеціалістів на вітчизняному ринку праці тощо.

Основні негативні наслідки трудової міграції для ринку праці України такі:

- погіршення якості робочої сили через вплив за кордон найбільш активної частки населення та її заміщення некваліфікованими працівниками-імігрантами;
- фактичне обмеження трудових прав українських емігрантів за кордоном, через що більшість з них стикається з порушенням їхніх трудових прав і несприятливими умовами праці;
- утрата багатьма українськими працівниками професійних навичок під час еміграції;
- зниження розмірів оплати праці працівників певних галузей і секторів економіки в Україні через готовність більшості імігрантів одержувати заробітну плату, нижчу за її рівноважний рівень, і зростання неформальної зайнятості в Україні через іміграцію, що супроводжується криміналізацією ринку праці та посиленням експлуатації працівників.

В свою чергу, виступаючи об'єктивним чинником світового розвитку і усуваючи обмеження на переміщення праці й капіталу через кордони, глобалізація відкриває нові можливості для розвитку економіки, а відповідно і ринку праці України через зростання контактів і зв'язків у сфері економіки, торгівлі, технологій, культури, інформації. Водночас загострення міжнародної конкуренції, зміна економічної ситуації у країні внаслідок поширення інтеграційних процесів впливає на розвиток соціально-трудова відносин, поглиблюючи вже існуючу нерівність між Україною і країнами ЄС у сферах продуктивності праці, її оплати і доходів населення, зайнятості та ринку праці, що обмежує можливості соціального захисту населення України в умовах глобалізації та інтеграції у світову економічну систему.

Тому, найбільш ефективними засобами подолання наслідків глобалізації на розвиток соціально-трудова відносин і ринку праці є активне оновлення і удосконалення економіки, більш глибока інтеграція нашої держави у світову економічну систему [3].

Отже, вплив глобалізації на соціально-трудова відносини взагалі й на зайнятість населення, зокрема, потребує реформування державної політики у відношенні і в рамках активної глобальної економіки, що формується. Враховуючи вплив глобалізаційних процесів на соціально-трудова відносини в Україні, реформування державної політики зайнятості повинно включати наступні напрями:

- проведення зваженої міграційної політики. Для підтримки стабільності національної економіки відповідно до світових квот число мігрантів не повинно перевищувати 0,1% від чисельності населення країни (в Україні кількість нелегальних мігрантів наблизилось до 1 млн. чол.). За таких умов розробка політики регулювання міграції повинна забезпечувати захист національних інтересів України як по експорту, так і по імпорту праці. Корисним буде використання міжнародного досвіду регулювання трудової міграції;
- для запобігання впливу новітніх технологій на зменшення чисельності працюючих і, передусім, робітників, необхідно в першу чергу підвищувати рівень освіти, тобто збільшувати інвестування в людський капітал на всіх рівнях;
- необхідно звернути увагу на навчальний процес у закладах вищої освіти. Він має бути більш гнучким, стимулювати професійну мобільність молоді і орієнтуватися не лише на запити споживачів освітніх послуг, а й формувати перспективний попит, здійснюючи профорієнтаційні заходи, спрямовані на молодь;

–потрібно врахувати тенденції щодо формування політики зайнятості в країнах з розвинутою ринковою економікою та взяти за основу усієї соціальної політики «соціальна політика, орієнтована на вирішення проблем зайнятості»;

–необхідно оптимізувати параметри ринку праці за умови поєднання важелів державного і договірної регулювання на принципах соціального партнерства;

–найефективнішими слід визнати заходи, що становлять зміст активної політики на ринку праці й спрямовані на попередження значних масштабів безробіття, стимулювання сукупного попиту на робочу силу, якнайшвидше повернення незайнятих до складу функціонуючої робочої сили;

–потрібно реформувати систему соціального захисту безробітних, яка має спонукати їх до активного пошуку нового робочого місця.